

Ron Blom, *De oude Socialistische Partij van Harm Kolthek. Ontstaan, opkomst en ondergang van een 'libertair-socialistische' partij (1918-1928)* (Uitgeverij Eburon, Delft 2007) 308 p., ISBN 978-90-5972-227-9

Sinds 1994 zit de SP in de Tweede Kamer. Eerst met twee en vanaf de verkiezingen van 2006 met 25 volksvertegenwoordigers, probeert de Socialistische Partij van Jan Marijnissen en Agnes Kant een bijdrage te leveren aan maatschappijverandering. Wat vrijwel niemand weet, is dat er al eens eerder een SP was die een Kamerlid leverde. Dat was de partij van de sociaalanarchist Harm Kolthek. Het zou echter een vergissing zijn te denken dat de overeenkomst in naam ook een overeenkomst in beginselen betekent. De nieuwe SP komt vrijwel rechtstreeks voort uit de oude communistische partij, maar de oude SP was een typisch product van de vroege arbeidersbeweging in ons land. Ze zette zich af tegen het 'stembussocialisme' van de grote sociaaldemocratische broer, de SDAP, maar evenzeer tegen het 'rode militarisme' van de communistische partij.

De schrijver, lid van de tegenwoordige SP, beschrijft met duidelijke sympathie de partij die tussen 1918 en 1922 een Kamerzetel bezette. Niet alleen geeft hij minutieus weer hoe de partij werd opgericht, een korte opgang meemaakte en uiteindelijk in 1928 weer verdween. Ook de levens en netwerken van vele tientallen activisten komen uitgebreid aan bod. Deze leden kwamen vooral voort uit het revolutionaire vakverbond Nationaal Arbeids Secretariaat (NAS) dat in 1893 was opgericht en waaruit in 1906 de gematigdere leden zich losmaakten. Die laatste stichtten het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV) en stonden een strakke organisatie voor met betaalde bestuurders en een goed gevulde stakingskas. In het NAS voelde men niet veel voor deze centralistische aanpak, maar doordat het NVV kans zag spectaculair te groeien, zagen de revolutionairen in dat zij slechts zouden kunnen voortbestaan als althans een deel van de organisatieprincipes van het NVV werden overgenomen.

De man die zich hiervoor binnen het NAS sterk inzette, was Harm Kolthek, het latere Kamerlid. Niet iedereen binnen het NAS was het hier echter mee eens, want het anarchistische, antiautoritaire sentiment was daar nog sterk aanwezig. Binnen de vroege Nederlandse arbeidersbeweging was een grote stroming er heilig van overtuigd dat de aanpak van de sociaaldemocratie en daar rekende men ook het NVV toe, zou leiden tot dictatuur. Dictatuur van het bestuur over de leden, dictatuur van de minderheid over de meerderheid, en wie weet als de sociaaldemocraten ooit de staatsmacht over zouden nemen een staatsdictatuur zoals men nog nooit gezien had. Mensen met deze opvattingen wilden niet dat het NAS centraliseerde en splitsten zich in de jaren twintig af om een zuivere revolutionaire vakbeweging op te richten. Deze zou echter nooit veel om het lijf hebben.

Toen aan het einde van de Eerste Wereldoorlog diverse revoluties uitbraken, groeide binnen de arbeidersbeweging de aanhang van een nog centralistischere vorm van sociaaldemocratie. In Nederland werd deze stroming belichaamd in de Sociaal-Democratische Partij (SDP), de latere communistische partij. Na een aanvankelijke euforie over de ontwikkelingen in het revolutionaire Rusland haakten de anarchisten af omdat zij zagen dat hun geestverwanten in het land van Lenin bloot stonden aan vervolging. Precies zoals zij altijd al hadden gevreesd. Voor het zover was, wilden sommige sociaalanarchisten nog proberen de sociaaldemocraten en communisten op hun eigen terrein te verslaan. De manier om dat te doen, was het stichten van een politieke partij en meedoen aan verkiezingen.

Zo richtten Kolthek en zijn kameraden in 1918 de SP op. Zij wilden proberen de libertair-socialistische krachten in Nederland te groeperen en zo de strijd aangaan met de in hun ogen autoritair-socialistische stromingen van SDAP en SDP-CPH. De SP behaalde tijdens de Kamerverkiezingen genoeg stemmen voor een zetel en Kolthek nam deze in. In de kamer werkte de SP samen met de communisten en christensocialisten in een Revolutionaire Kamerclub, maar erg van harte ging dat allemaal niet. De communisten hadden bijvoorbeeld heel andere opvattingen over het functioneren van de vakbeweging. Die zagen zij meer als een vehikel om de partijbelangen te dienen, dan als een op zichzelf belangrijke kracht binnen de arbeidersbeweging.

De beschrijving van de verhoudingen tussen SP, SDP/CPH en NAS is niet het interessantste deel van Blom's boek. Die geschiedenissen zijn namelijk elders al beschreven. Wat de studie van Blom uniek maakt, is zijn al genoemde aandacht voor het lokale. Enigszins in navolging van Dennis Bos' *Waarachtige Volksvrienden: de vroege socialistische beweging in Amsterdam, 1848-1908* (Amsterdam 2001) besteedt hij veel aandacht aan de SP 'op plaatselijk niveau'. In ruim 80 bladzijden komen de belangrijkste afdelingen en de meest spraakmakende activisten voor het voetlicht. Zoals Blom op p. 175 stelt: 'Het was dit gemêleerde milieu van vrijdenkers, geheelonthouders, antimilitaristen, activisten in de revolutionaire vakbeweging, in de kolonies en productieve associaties waaruit de partij haar stemmers, leden en sympathisanten rekruteerde. Niet zelden ging het hierbij om hele families en bleek het revolutionair-socialistische gedachtegoed ook verspreid te worden als gevolg van verhuizingen naar gebieden met betere vooruitzichten als het gaat om werk en huisvesting'.

Het boek van Ron Blom is kortom een welkome aanvulling op de vele bestaande geschiedenissen van linkse organisaties. De meerwaarde van zijn boek is in overeenkomst met de opvattingen die sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw zijn gaan overheersen over de geschiedenis van de arbeidersbeweging. Volgens die opvattingen moet de geschiedschrijving niet alleen maar kijken naar de ontwikkeling op organisatieniveau of de levens van de grote mannen, maar vooral ook naar de levens en inbreng van de 'gewone' man en vrouw. Blom is er goed in geslaagd om een synthese te schrijven van een pure organisatiegeschiedenis en een geschiedenis van de levens en netwerken van de leden.

Een puntje van kritiek betreft de werkzaamheden van de uitgever. Iets meer aandacht voor de vormgeving had Eburon wel gesierd en het ergste is wat dit betreft het vrijwel onleesbare organisatieschema op pagina 308.

Sjaak van der Velden

*Wetenschappelijk Bureau van de SP, Rotterdam,
en Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam*

Remco van Diepen, *Polders als proeftuin. Experimenten met de gezondheidszorg in Flevoland 1940-1984* (Lelystad: Uitgeverij de Twaalfde Provincie / Nieuw Land Erfgoedcentrum, 2007) 168 p. ISBN 978-90-72380-91-3.

De auteur geeft met deze publicatie een structuralistische kijk op de ontwikkeling en de inrichting van de gezondheidszorg in de pioniersjaren – en later – in de Flevolandpolders. Het zwaartepunt van het boek ligt bij het gegeven dat de gezondheidszorg in de polders op een voor Nederland unieke en ongeziene manier werd georganiseerd, een